

UO'K: 323/327:341(575.1)

Shahnoza TOSHQULOVA,

Tayanch doktorant, Toshkent davlat texnika universiteti, Toshkent, O'zbekiston

E-mail: shahnoza.toshqulova@gmail.com, ORCID: 0009-0005-3743-0842

Tashkent Perfect University dotsenti, PhD A.Oltiboyev taqrizi asosida

HISTORY OF MINING IN UZBEKISTAN AND SCIENTISTS WHO FOUNDED SCIENTIFIC SCHOOLS IN THE DEVELOPMENT OF THE INDUSTRY (ON THE EXAMPLE OF THE ACTIVITIES OF VAKHOB RAKHIMOV AND KHABIBULLA AKBAROV)

Annotation

This article analyzes the utilization of the potential of scientific schools founded by Academicians Vakhob Rahimov and Khabibulla Akbarov in the mining industry during the period of national independence, examining their methodology and practical outcomes in geological forecasting and ore deposit exploration. Furthermore, the paper highlights the effective application of methodologies and research developed within these national scientific schools in the mining sector. It specifically explores the mutual integration between Academician Khabibulla Akbarov's computer-aided quantitative forecasting methodology for ore fields and Academician Vakhob Rahimov's scientific schools dedicated to modern mine surveying and the modeling of geotechnological processes.

Key words: Vakhob Rahimov, Khabibulla Akbarov, mining industry, mine surveying, scientific school, forecasting methodology, geotechnological processes.

ИСТОРИЯ ГОРНОГО ДЕЛА В УЗБЕКИСТАНЕ И УЧЕНЫЕ – ОСНОВАТЕЛИ НАУЧНЫХ ШКОЛ В РАЗВИТИИ ОТРАСЛИ (НА ПРИМЕРЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВАХОБА РАХИМОВА И ХАБИБУЛЛЫ АКБАРОВА)

Аннотация

В данной статье анализируется использование потенциала научных школ академиков Вахоба Рахимова и Хабибуллы Акбарова в горнодобывающей промышленности периода независимости, их методология, а также практические результаты в области геологического прогнозирования и поисков рудных месторождений. Кроме того, освещается эффективное применение в горнодобывающем секторе методик и научных разработок данных национальных научных школ. В частности, рассматриваются результаты исследований по взаимной интеграции методики компьютерного количественного прогнозирования рудных полей академика Хабибуллы Акбарова и научных школ академика Вахоба Рахимова в области современного маркшейдерского дела и моделирования геотехнологических процессов.

Ключевые слова: Вахоб Рахимов, Хабибулла Акбаров, горнодобывающая отрасль, маркшейдерское дело, научная школа, методика прогнозирования, геотехнологические процессы.

O'ZBEKISTONDA TOG'-KON ISHLARI TARIXI VA SOHA RIVOJLANISHIDA ILMIY MAKTAB YARATGAN OLIMLAR (VAHOB RAHIMOV VA HABIBULLA AKBAROV FAOLIYATI MISOLIDA)

Annotatsiya

Ushbu maqolada akademiklar Vahob Rahimov va Habibulla Akbarov ilmiy maktablarining salohiyatidan mustaqillik davri tog'-konchilik sanoatida foydalanilishi, ularning metodologiyasi, geologik prognozlash va ruda konlarini izlashdagi amaliy natijalari tahlil qilinadi. Shuningdek, milliy ilmiy maktablar bo'lmish akademiklar Vahob Rahimov va Habibulla Akbarov ilmiy maktablari asosida ishlab chiqilgan metodikalar va ilmiy ishlar tog'-konchilik sohasida samarali qo'llanilayotgani, akademik Habibulla Akbarovning ruda maydonlarini kompyuterda miqdoriy prognozlash metodikasi va akademik Vahob Rahimovning zamonaviy marksheyderlik hamda geotexnologik jarayonlarni modellashtirish maktablari o'zaro integratsiyalashgani xususidagi o'rganishlar yoritiladi.

Kalit so'zlar: Vahob Rahimov, Habibulla Akbarov, tog'-kon sohasi, Marksheyderlik, ilmiy maktab, prognozlash metodikasi, geotexnologik jarayonlar.

Kirish. XXI asrda kechayotgan shiddatli texnologik taraqqiyot – raqamlashtirish jarayonlari, sun'iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi hamda ishlab chiqarishning keng ko'lamda robotlashtirilishi insoniyat taraqqiyoti bilan bir qatorda yangi global muammo va chaqiriqlarni ham yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, so'nggi yillarda kuzatilgan murakkab xalqaro jarayonlar, jumladan, koronavirus pandemiyasi davri strategik ahamiyatga molik fundamental tarmoqlarda ilmiy maktablar salohiyatini asrash, ularning uzviy davomiyligini ta'minlash hamda zamon talablariga mos yuqori malakali ilmiy kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish zaruratini yanada dolzarblashtirdi.

So'nggi o'n yillikda O'zbekistonda izchil amalga oshirilgan keng qamrovli islohotlar milliy davlatchilik

po'ydevorini mustahkamlash barobarida aholi turmush farovonligini yuksaltirishga xizmat qildi. Mazkur strategik bosqichda rivojlangan bozor iqtisodiyotiga asoslangan huquqiy-demokratik davlat va ochiq fuqarolik jamiyatini shakllantirish, xalqaro miqyosda o'zaro manfaatli hamkorlik hamda qo'shni mamlakatlar bilan do'stona aloqalarni mustahkamlash bilan birga, ilm-fan va ta'lim integratsiyasini chuqurlashtirish masalalariga alohida ustuvorlik berildi. Prezident Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "Markaziy Osiyoning qoq markazida joylashgan O'zbekiston ushbu mintaqada barqarorlik, izchil taraqqiyot va yaxshi qo'shnichilik hududiga aylanishidan bevosita manfaatdordir. Tinch-osoyishtta, iqtisodiy jihatdan taraqqiy etgan Markaziy Osiyo – biz intiladigan eng muhim maqsad asosiy vazifadir"[1].

O'zbekiston milliy geologiya va tog'-kon fani poydevorini mustahkamlashda beqiyos xizmat ko'rsatgan akademiklar Vahob Rahimov va Habibulla Akbarovning umr yo'li, ilmiy-amaliy faoliyati va shakllantirgan ilmiy maktablar faoliyati konseptual tahlil qilish ushbu maqolada bosh maqsad sanaladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ushbu mavzuni yoritishda davlat tomonidan berilayotgan qonunchilik e'tiborini ham alohida ta'kidlash kerak. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktabrdagi PF-6097-son "Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi qarorida ilmiy doiralar o'rtasidagi hamkorlik aloqalarini kengaytirish hamda sohani tizimli tadqiq etish borasida qator ustuvor vazifalar belgilab berilgan. Shu nuqtayi nazardan, akademiklar Vahob Rahimov va Habibulla Akbarovning ibratli hayot yo'li hamda boy ilmiy-amaliy merosini yoritishda arxiv va rasmiy hujjatlar, ilmiy adabiyot va manbalarga tayangan holda keng qamrovli tadqiqotlar olib borish uchun qulay imkoniyatlar yaratilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 27-iyuldagi PF-116-son "Ma'muriy islohotlar doirasida tog'-kon sanoati va geologiya sohasida davlat boshqaruvini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni; 2024-yil 24-maydagi PQ-187-son "Tog'-kon sanoati va geologiya vazirligi huzuridagi Tog'-kon sanoati va geologiya sohasini nazorat qilish inspeksiyasi faoliyatini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" qarori va boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur tadqiqot ishi muayyan darajada xizmat qiladi. Akademik Vahob Rahimovning faoliyati ma'lum darajada "Горный журнал Казахстана" jurnalida, "Справочник инженера-шахтостроителя", "O'zbekiston konchilik xabarnomasi" jurnalida yoritilgan. Akademik Habibulla Akbarov "Geologiya va mineral resurslar", "ToshDTU xabarnomasi" jurnallari tahririyatlari faoliyatida qatnashgan

Tadqiqot metodologiyasi. Akademiklar Vahob Rahimov va Habibulla Akbarov asos solgan ilmiy maktablarning shakllanishi, ilmiy-pedagogik faoliyati va milliy kadrlar tayyorlashdagi o'rni o'rganishda o'zaro qiyosiy-tarixiy tahlil metodi muhim ahamiyat kasb etadi.

Tog'-kon va geologiya sohasining tarixiy shakllanish sharoitlarini kompleks o'rganish, tarmoqning respublika iqtisodiyotidagi o'rni hamda mavjud ilmiy maktablarning ilmiy-tadqiqot natijalarini yaxlit tizim sifatida baholashda tizimli tahlil va sintez metodidan keng o'rnlarda foydalanildi.

O'zbekistonda fan va ishlab chiqarish rivojiga ulkan hissa qo'shgan yirik namoyandalar – Vahob Rahimov va Habibulla Akbarovlarning hayot yo'li, ilmiy merosi, ularning ilmiy g'oyalari va shogirdlari faoliyatini yoritishda biografik va prosopografik yondashuvlar muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Mazkur metodologik yondashuvlar O'zbekistonda tog'-konchilik va geologiya fanlari tarixidagi ilmiy maktablar faoliyatining amaliy ahamiyatini ochib berishda zamonaviy ilm-fan uchun muhim xulosalarni shakllantiradi.

Tahlil va natijalar. Tog'-konchilik sohasi O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishining asosiy tarmoqlaridan biri bo'lib kelgan. Xususan, boy tabiiy resurslar bazasi, qadimgi konchilik an'analari va zamonaviy ilm-fanning uyg'unlashuvi natijasida soha bugungi kunda yetuk darajaga erishgan. Ushbu taraqqiyotda akademik Vahob Rahimov tomonidan asos solingan ilmiy maktabning e'tiborga molik hissasi mavjuddir. Vahob Rahimov ilmiy jamoatchilikda O'zbekistondagi marksheyderlik ishining yetuk mutaxassisi va kon geomexanikasi sohasidagi yetakchi olimi sifatida tanilgan. U o'z faoliyatini asosan geologiya va foydali qazilmalar konlarini izlash, baholash hamda ularni ilmiy asosda o'zlashtirishga bag'ishlagan. Vahob Rahimov tomonidan asos solingan ilmiy

maktab tog'-kon va geologiya sohasining zamonaviy ilmiy metodologiyalarini ishlab chiqishga va amaliyotga tatbiq etishga xizmat qildi [2].

Texnika fanlari doktori, professor, yilda O'zR FA akademigi Vahob Rahimov 1934-yil Samarqand shahrida tug'ilgan. Vahob Rahimov mehnat faoliyatini 1957-yilda O'zR FAning Konchilik bo'limida ilmiy xodimlikdan boshladi va bu yerda yosh muhandis talabalik yillarida boshlagan O'rta Osiyo konlaridagi tog' jinslari bosimi muammolariga oid tadqiqotlarini davom ettirdi [3]. U 1959-yilda Moskva shahrida aspiranturaga o'qishga kirdi va professor "Kamerallari ishlash tizimida yuklamalarning yaxlit bloklar (seliklar) o'rtasida taqsimlanishini tadqiq etish" [4] mavzusidagi nomzodlik dissertatsiyasini 1962-yilda muvaffaqiyatli tarzda himoya qildi. Vahob Rahimov Moskvada nomzodlik dissertatsiyasini himoya qilgandan so'ng 1962 - 1963-yillarda "O'rta Osiyo rangli metallar ilmiy tadqiqot va loyihalash" institutida katta ilmiy xodim vazifasida ishladi. "СредазНИИпроцветмет" Sobiq Ittifoq davrida kon-metallurgiya sanoatining yirik ilmiy va texnologik markazlaridan biri hisoblangan.

1964-yildan boshlab Vahob Rahimov Toshkent politehnika instituti (hozirgi Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti)ning "Marksheyderlik ishi va geodeziya" kafedrasida katta o'qituvchi sifatida o'z pedagogik hayot yo'lini bog'ladi. Oliyohda u o'z pedagogik faoliyatini katta o'qituvchi, birozdan keyin 1965-yilda kafedra dotsenti lavozimlaridan boshladi, 1968-yildan boshlab 40 yildan ortiq vaqt davomida "Marksheyderlik ishi va geodeziya" kafedrasini mudiri lavozimiga saylanib, oliyohdagi ko'plab talabalarning soha mutaxassisi bo'lib yetishishiga yordam qilgan, ushbu kafedrada 2014-yilgacha faoliyat yuritib kelgan. Olim shu qatorda 18 yil davomida ya'ni, 1968 - 1984 va 1995 - 1999-yillarda Tog'-kon va geologiya fakulteti dekani lavozimida ham ishladi. Dekan sifatida u fakultetni yanada rivojlantirish, uning moddiy-texnika bazasini kengaytirish, ishlab chiqarish va fan bilan aloqalarini mustahkamlashga ulkan hissa qo'shdi [5]. Vahob Rahimov 1972-yilda "Kamerallari-ustunli ishlash tizimida tog' jinslari massividagi mexanik jarayonlarni tadqiq etish" [6] mavzusida "Marksheyderlik ishi" mutaxassisligi bo'yicha texnika fanlari doktori ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiyasini himoya qildi [7] hamda 1973-yilning o'zida unga professor ilmiy unvoni berildi [8]. Vahob Rahimovning asosiy ilmiy ishlari konlarni qazib olish natijasida tog' jinslari massivida geomexanik jarayonlarning o'zgarish qonuniyatlarini aniqlash, tabiiy va texnogen konlarning mineral xomashyo potensialidan to'la va kompleks foydalanishni ta'minlaydigan ekologik toza texnologiyalarni yaratish va qo'llash hamda konchilik ishlarida elektronoptik asboblarni sun'iy yo'ldoshlar orqali zamonaviy marksheyderlik texnologiyalarni qo'llashning ilmiy asoslarini ishlab chiqish muammolariga bag'ishlangan.

Vahob Rahimov rahbarligida "Marksheyderlik ishi" va "Tog'-kon texnologiyasi" ixtisosligida 39 ta dissertatsiya ishi, jumladan, 35 ta nomzodlik, 4 ta doktorlik ishi himoya qilingan [9]. 1984-yilda Vahob Rahimov O'zR FA muxbir a'zosi, 2000-yilda esa haqiqiy a'zosi (akademigi), 2002-yilda Rossiya Tog'-kon fanlari akademiyasining haqiqiy a'zosi etib saylandi [10]. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2004-yildagi Farmoniga binoan, akademik Vahob Rahimov ilm-fan va ta'limni rivojlantirishdagi ulkan xizmatlari uchun "Mehnat shuhrati" ordeni bilan taqdirlangan [11]. Akademik Vahob Rahimov taniqli olim va tashkilotchi, tajribali pedagog, yuksak insoniy fazilatli ustoz sifatida serqirra 60 yillik mehnat faoliyatini konchilik fani va ta'limi rivojiga, xalqiga xizmat qilishga bag'ishladi. U pedagogik faoliyat orqali O'zbekistonda tog'-kon muhandis-marksheyderlarini tayyorlashning asoschisi va tashkilotchisi bo'lgan.

Akbarov Habibulla Asatovich ma'dan konlari geologiyasi bo'yicha taniqli olim, geologiya-mineralogiya fanlari doktori, professor hamda O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasining akademigi, Xalqaro muhandislik akademiyasining muxbir a'zosi, Rossiya Federatsiyasi Tabiiy fanlar akademiyasining xorijiy a'zosi, O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasining Yer haqidagi fanlar bo'limi raisining o'rinbosari, Abu Rayhon Beruniy nomidagi (hozirda Islom Karimov nomida) Toshkent davlat texnika universiteti rektorining ilmiy ishlar bo'yicha muovini, tog'-geologiya fakultetining "Foydali qazilma konlari" kafedrasining mudiri lavozimlarida faoliyat olib borgan [12]. Habibulla Akbarov ma'dan geologiyasi, struktura tahlili, geologiyastruktura xaritalash, bashoratlash, qidirish, chuqurlikdagi ma'danlarni miqdoriy baholash usullari bo'yicha katta mutaxassis hisoblanadi.

Akademik Habibulla Akbarov 1936-yil Toshkent shahrida tug'ilgan. 1953-yili O'rta Osiyo Politehnika institutining (hozirgi Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti) Geologiya-qidiruv fakultetiga o'qishga qabul qilingan va 1958-yili yakunlagan. Talabalikning o'zidayoq u ilmiy-tadqiqot ishlariga katta qiziqish bilan yondashgan. Habibulla Akbarovning talabalik yillaridagi ilmiy-tadqiqot ishlariga bo'lgan intilishi, yosh mutaxassislarni taqsimlash komissiyasining qaroriga ko'ra, O'rta Osiyo geologiya va mineral xomashyo ilmiy-tadqiqot institutiga ishga yuborildi [13]. Habibulla Akbarov SAIGIMSda (САИГИМС – hozirgi O'zbekiston Davlat geologiya va mineral resurslar qo'mitasining Mineral resurslar ilmiy-tadqiqot instituti) o'zining ilmiy faoliyatini Geologiya-qidiruv ishlari metodikasi bo'limida boshlagan.

Habibulla Akbarov 1965-yilga kelib O'rta Osiyo geologiya va mineral xom ashyo ilmiy-tadqiqot institutining aspiranturasida o'qishni boshlagan va 1967-yili muddatidan oldin aspiranturani tugatdi. "O'rta Osiyo polimetall ma'dan maydonlari va konlarining geologiya-struktura turlari, ularni qidirish xususiyatlari" mavzusidan "Geologiya, ma'dan va noma'dan konlarni qidirish va razvedka qilish" mutaxassisligi bo'yicha geologiya va mineralogiya fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan ishini muvaffaqiyatli himoya qildi.

Habibulla Akbarov 1980-yildan boshlab SAIGIMSda ishlash bilan bir qatorda pedagogik faoliyatga ham faol kirishadi. O'sha yildan boshlab Abu Rayhon Beruniy nomidagi (hozirda Islom Karimov nomida) Toshkent davlat texnika universitetining geologiya-qidiruv fakulteti talabalariga "Foydali qazilma konlarini qidirish va qidiruv usullari", "Ma'dan maydonlari va konlarining strukturasini", "Ma'danlarning joylashish sharoitlarini geologiya-struktura jihatdan tahlil qilish va bashoratlash xaritasini tuzish usullari" kursidan ma'ruzalar o'qidi.

Habibulla Akbarov 1986-yili Qozog'istonda "Tyan-Shan polimetall ma'dan maydonlarida ma'danlarning geologik-strukturaviy sharoitlari va ularni bashoratlash" [14] mavzusida doktorlik dissertatsiyasini muvaffaqiyatli yoqladi.

Umumiy tarzda, 1958 - 1992-yillar oralig'ida Habibulla Akbarov O'zbekiston Davlat geologiya qo'mitasining

Geologiya va mineral resurslar ilmiy-tadqiqot institutida muvaffaqiyatli tarzda ilmiy-amaliy faoliyat yurgizdi. Olim 1992-yilda professorlik unvoniga erishgan. Geologiya fani rivojiga qo'shgan ulkan hissasi, katta ilmiy, ilmiy-tashkilotchilik, pedagogik va jamoatchilik faoliyati uchun Habibulla Akbarov 1989-yili O'zbekiston Fanlar akademiyasining muxbir a'zoligiga, 1994-yili akademiklikka saylangan [15].

Olim pedagogik va ilmiy tadqiqot faoliyati bilan bir qatorda yuqori malakali ilmiy va ilmiy-pedagogik xodimlarni tarbiyalashga va tayyorlashga katta e'tibor bergan olimdir. Uning ilmiy rahbarligida 7 ta fan nomzodi va 6 ta fan doktori dissertatsiyalari himoyaga tayyorlangan [16]. Akademik Habibulla Akbarov uzoq yillik ilmiy faoliyati davomida 708 ta e'lon qilingan ilmiy ishlar muallifi bo'lgan hamda ulardan 19 tasi yirik monografiyalar hisoblanadi.

Geologiya o'quv-ilmiy markazini tuzishdagi fidokorona mehnatlari uchun 1992-yilda O'zbekiston Oliy Kengashining "Mustaqillik" esdalik nishoni bilan taqdirlangan [13]. 2021-yil 24-avgustda O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining o'ttiz yilligi munosabati bilan akademik Habibulla Akbarov "Fidokorona xizmatlari uchun" ordeni bilan mukofotlangan [17]. Akademik Habibulla Akbarov o'zining boy tajribasi, bilimi va kuch-g'ayratini fanning rivoji, O'zbekistonning ravnaqi uchun yuqori malakali mutaxassis-geologlari, ilmiy, ilmiy-pedagogik va xalq xo'jaligining turli sohalarda mehnat qilish uchun iqtidorli muhandislarni tayyorlashga safarbar etdi va shogirdlari olimni doimo hurmat hissi bilan eslashadi.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, akademiklar Vahob Rahimov va Habibulla Akbarovning ilmiy maktablari iqtisodiy va tabiiy resurslar sohasidagi ilmiy yondashuvlari bilan alohida ajralib turadi. Akademik Vahob Rahimovning ilmiy va pedagogik merosi O'zbekiston tog'-kon fanining oltin fondini tashkil etadi. Uning ilmiy rahbarligida kam chiqindili geotexnologiyalarni amaliyotga joriy etish, marmar va kon bloklarini sifatli ajratish hamda yer osti konlari xavfsizligini ta'minlash bo'yicha tayyorlangan o'nlab fan nomzodlari va doktorlari bugungi kunda sohaning yetakchi mutaxassislari sifatida faoliyat yuritmoqda. Akademik Vahob Rahimov asos solgan ilmiy an'analar va nazariy ishlarni bugungi kunda ham Respublika tog'-kon sanoatini barqaror va xavfsiz rivojlantirishda, yer qat'ridan oqilona foydalanish hamda yuqori malakali muhandis-marksheyder kadrlarni tayyorlashda muhim amaliy va ilmiy poydevor bo'lib xizmat qilmoqda.

Akademik Habibulla Akbarov va uning shogirdlari erishgan ilmiy va amaliy natijalarning amaliy ahamiyati O'zbekiston Respublikasi mineral-xomashyo bazasini kengaytirishga, xususan, kon-ruda korxonalarining xomashyo zaxiralarini aniqlash hamda ularning barqaror faoliyat ko'rsatish muddatini uzaytirishga ulkan hissa qo'shdi. Akademik Habibulla Akbarov yaratgan ilmiy maktab va uning ilmiy merosi bugungi kunda ham O'zbekiston geologiya fani hamda kon-qidiruv amaliyotida o'zining yuksak nazariy va amaliy qimmatini saqlab kelmoqda.

ADABIYOTLAR

1. 2017 йил – Шиддатли ислохотлар йили (Йил сарҳисоби). Тошкент: Адолат, 2018. – Б. 92.
2. Вахоб Рахимович Рахимов (к 80-летию со дня рождения). // Горный журнал Казахстана. № 10. 2014. – С. 51.
3. Вахоб Рахимович Рахимов (к 75-летию со дня рождения). // Журнал Горный вестник Узбекистана. № 4 (39). 2009. – С. 114.
4. Рахимов В.Р. Определение давлений на междукламерные целики, образующие периодическую последовательность. В сб. «Физико-механические свойства, давление и разрушение горных пород». Москва, Изд-во АН СССР, вып. 1, 1962.
5. Рахимов Вахоб Рахимович (к 90-летию со дня рождения). // O'zbekiston konchilik xabarnomasi. № 3 (98), 2024. – С. 1

- 38.
6. Рахимов В.Р. Исследование механических процессов в массиве горных пород при камерно-столбовой системе разработки. Автореф. докт. дисс. Москва, 1972.
 7. Rahimov Vahob Rahimovich. 16.07.2022. <https://uztext.com/103732-text.html>
 - Satbayev University scientists. Rakhimov Vahob Rakhimovich 1934-2014. <https://museum.satbayev.university/en/muzey-istorii/uchenye-satbayev-university>
 9. Санакулов К., Сайидкосимов С.С., Садинов Ш.М., Казаков А.Н., Низамова А.Т. Рахимов Вахоб Рахимович (к 90-летию со дня рождения). // Горный вестник Узбекистана. № 3 (98), 2024. – С. 139.
 10. Академик АН РУз Рахимов Вахаб Рахимович избран действительным членом Академии горн. наук России. Горный вестник Узбекистана. № 3 (10) 2002. – С. 4.
 11. Turkum: Mehnat shuhrati ordeni sohiblari. https://uz.wikipedia.org/wiki/Turkum:Mehnati_shuhrati_ordeni_sohiblari
 12. Акбаров Хабибулла Асатович (к 80-летию со дня рождения). Горный вестник Узбекистана, №2 (65), 2016. – С. 114.
 13. Хабибулла Асатович Акбаров. Тузувчилар: А.И. Хамробоёв, мухаррирлар: А.Н. Султонхўжаев, Т.М. Миркомиллов. Тошкент: ЎзР ФА Фан нашриёти, 1996. – Б. 18.
 14. Akbarov Habibulla Asatovich. <https://akademiklar.uz/akbarov-habibulla-asatovich>
 15. Ўзбекистон геология илмий мактаблари. // Бош мухаррир А.К. Нурходжаев. Ўзбекистон Республикаси геология ва минерал ресурслар давлат қўмитаси, Геология фанлари университети. Тошкент.: “Lesson Press”, 2022. – Б. 307.
 16. Хабибулла Асатович Акбаров. Тузувчилар: А.И. Хамробоёв, мухаррирлар: А.Н. Султонхўжаев, Т.М. Миркомиллов. Тошкент: ЎзР ФА Фан нашриёти, 1996. – Б. 14.
 17. Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг ўттиз йиллиги муносабати билан фан, таълим, соғлиқни сақлаш, спорт, адабиёт, маданият, санъат соҳалари ва оммавий ахборот воситалари ходимларидан бир гуруҳини мукофотлаш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. 24.08.2021. <https://president.uz/uz/lists/view/4564>